

7. ביאור הלכה סימן תרעה סעיף ג ד"ה * אשה מדלקת

אשה מדלקת וכו' - עיין מ"ב דיכולה להוציא אפילו בעלה אבל ידוע מה שארז"ל בברכות דף כ' בן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה אבל אמרו חכמים תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו. ומה שאמר דקא מדליקי עלי בגו ביתאי מפני שלא היה אז בביתו ועיקר החיוב מונח על הבית:

8. הליכות שלמה תפילה פרק טז

וכן בעלי חנויות השוהים כל היום בחנות ושבים רביתם רק בלילה יוצאים ידי חובתן בהדלקת האשה בבית בתחילת הזמן (נתרעם רבנו ביותר על מי שרצו להנהיג סדר לימוד רגיל בכללי האברכים בימי חנוכה ושדליקו נשותיהם בבתי. כי לא טובים אנו מאבותינו בכל הדורות שלא ביטלו בית המדרש מימיהם ואעפ"כ נזדרזו לקיים מצווה חביבה זו בעצמם כתקון חז"ל

9. שו"ת יחיה דעת חלק ג סימן נא

בסיכום: כשבעל הבית נאלץ להיעדר מביתו בזמן הדלקת נרות חנוכה, עד לשעה מאוחרת בלילה, ראוי ונכון שימנה את אשתו שתהיה שלוחו להדליק נרות חנוכה עם צאת הכוכבים, שהוא כרבע שעה אחר שקיעת השמש. וגם הוא יוצא ידי חובת הדלקת נרות חנוכה בהדלקה זו, ששלוחו של אדם כמותו.

10. שו"ת משנה הלכות חלק יא סימן תקלב

ועל דבר שאלתו באחד שגר בלונדון ומדליק נרות חנוכה בזמנו ובתו עובדת במשרד בשעה שמדליק, אי יכול להוציא בהדלקה אפילו איננה בבית, ואי צריכה שלא לעשות מלאכה כל זמן שהנרות דולקות במשרד שם. או שימתין האב עד שתבא הבת מן המשרד.

באמת כי הוא שאלה מסובכת ואין אומרים לו לאדם חטא בשביל שתזכה חברך ולכן לכאורה אין לומר להאב שימתין וידליק כשתחזור הביתה ומאיך גיסא הבת אם לא תדליק ולא תראה הדלקת נרות תתרגל ככה שלא להדליק ולבטל המצות כי ההרגל נעשה טבע שני כמאמר החכם, ולהדליק לעצמה ולברך נמי הוא מילתא חדתא שאין מדרך הבתולות להדליק נרות חנוכה כידוע.

איברא דלזכות בניו ובני ביתו אומרים חטא וכ"ש הוא ממה שכתבו התוס' בכמה מקומות... נלפענ"ד שיותר טוב שהאב יחכה עד שתבא הביתה וידליק הנרות כיון דכבר כתב הרמ"א ז"ל דבזה"ז שמדליקין בבית אין נפ"מ שיהי' דוקא בתחילת הלילה כיון דהפירסום רק לבני בית, והגם דזריזין מקדימין למצות ומקיימין מיד כשתבא הלילה ובפרט להנהיגין כרבינו הגר"א ז"ל מ"מ בכה"ג לפענ"ד אמרינן לי' להדליק מאוחר קצת כדי שתזכה בתו אם באין אופן א"א שתבא הביתה לזמן הדלקה.

11. הרב אשר וייס

והנה כתב בזה מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א, בספר מנחת אשר בראשית, פרשת וירא:

"נסתפק הפמ"ג (אשל אברהם תרכ"ה סק"א) במי שיכול לקיים מצוה בעצמו שלא בהידור, אבל אי יקיימנה ע"י שליח יהדר בה שליח טפי אי עדיף הא דמצווה בו יותר מבשלוחו או ענין זריזין מקדימין. וכיוצא בזה נסתפק החיי אדם בכלל ס"ח אם עדיף לכתוב ס"ת בעצמו בכתב שאינו מהודר או ע"י סופר מומחה בכתב מהודר. ולענ"ד נראה שיקיים המצוה בעצמו דמצווה בו יותר מבשלוחו עדיף טפי. דכבר הארכתי

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף כג עמוד א

והשתא דאמרינן הדלקה עושה מצוה, הדליקה חרש שוטה וקטן - לא עשה ולא כלום. אשה ודאי מדליקה, דאמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות בנר חנוכה, שאף הן היו באותו הנס.

2. ר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף י עמוד א

הלכך הדליקה חרש שוטה וקטן אף על פי שהניחה גדול לא עשה ולא כלום מיהו כתב בעל העיטור ז"ל דאם הגיע לחינוך מותר והכל תלוי במנהג

3. שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעה סעיף ג

אשה מדלקת נר חנוכה, שאף היא חייבת בה; אבל אם הדליקה חרש שוטה וקטן, לא עשה כלום, ואף על פי שהניחה גדול; ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך, מותר. הגה: ולדין דכל אחד מבני הבית מדליק בפ"ע, קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק ג"כ.

4. משנה ברורה סימן תרעה ס"ק ט

(ט) אשה מדלקת - פי' בעד כל בני ביתה. ואפילו איש יכול לעשות אותה שליח להוציא או עומדין בשעה שמדלקת ושומעין הברכה ובדיעבד אם לא ענו אמן על הברכה ג"כ יצאו וכן איש מברך לאשה ויוצאת ידי חובתה אם עומדת שם ושומעת הברכה לא בע"א ועיין בתשובת עולת שמואל סימן ק"ה דלדין שמדליקין כ"א בפ"ע מ"מ אשה אינה צריכה להדליק דהויין רק טפילות לאנשים ואם רוצים להדליק מברכות דהוי כשאר מ"ע שהזמן גרמא דיכולות לברך וכשארן האיש בבית תדליק האשה דהוי בת חיובא ובברכה ולא ידליק קטן וכדלקמיה

5. שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן נח

ונראה פשוט דבכל המצוות הנעשות ע"י שליח השליח מברך מפני שהוא עושה המצוה בשביל משלחו ואף על פי שאינו מצווה, וכגון במזוזה כיון שהוא קובע עכשיו המזוזה הרי הוא עושה המצוה, וכן בבדיקת חמץ כיון שהוא בודק את הבית, ואפי' אם לא שלחו בעה"ב חשיבא עשייתו משום מעשה מצוה אלא שאז אינו יכול לברך וכמו שביארנו לעיל, וכן בתרומה לאחר שיש לו הכח להפריש ועשאו בעלים בשליחותו הרי הוא עושה הכל ושפיר מברך, אולם במצות נר חנוכה כיון שהחיוב הוא דוקא על מי שהבית שלו ה"ז דומה למי שמניח תפילין לחבירו שרק אותו שהתפילין על ידו מברך ולא המניח לו שהוא הלא אינו עושה שום מצוה כשמניח התפילין על יד חבירו, ורק כשחברו שומע מברך כדי להוציא, והוא הדין בהדלקת נר חנוכה שצריך להדליק בבית המשלח דוקא והדלקה בבית של אחר אינה כלום, ולכן אף כשעשהו שליח ומדליק בביתו של בעה"ב אינו מברך אלא שהלה שומע את הברכה ומוציאו.

6. דרשו תרעה הערה 15

ואם אין המשלח יכול לשמוע את הברכה, דעת הגרי"ש אלישיב שידליק השליח נר חנוכה בביתו ויכוון בברכתו לפטור את ההדלקה שיעשה אחר כך בביתו של המשלח וההליכה לביתו אינה הפסק.

במק"א לבאר דכל גדר שליחות לא נתחדשה אלא בדינים דהיינו חיוב עונש בעבירות, יציאת ידי חובה במצוה, וחלות קנינים וגירושין וכדו' אבל אין שליחות בסגולה והעושה מצוה ע"י שליח אינו עובד ה" וכן שכר המצווה לא יקבל אלא השליח דענין השליחות הוא בדינים ולא ב'סגולה' ולכך בוודאי עדיף שיקיים המצוה בעצמו דזהו עיקר קיום המצווה ולא יקיימנה ע"י שליח אף שיעשנה בהידור טפי. אמנם לגבי ס"ת נראה יותר שיכתוב ע"י סופר כדי שיקראו לעולם בספר מהודר יותר דמצות כתיבת ס"ת אין עצם הכתיבה עיקר המצוה אלא תוצאת הכתיבה דהיינו שיהיה בידו ס"ת ללמוד בו וכבר הארכתי במק"א להוכיח דבמצוות שעיקרן בתוצאה אין דין מצוה בו יותר מבשלוcho ואכמ"ל עיין לעיל פרשת לך לך סי' טו אות ב". עכ"ל.

ולפי זה, נראה שנידון דידן ודאי יש להורות שיקיים המצווה כשיחזור לביתו, משום כמה טעמים:

בנידון דידן כתבו כמה מפוסקי זמנינו שהדליקה בשעה שרגל אדם בשוק משתנה לפי המציאות, וכיום המציאות שבשעה 19:00 יש בני אדם רבים מאד ברחובות, ואם כן יתכן שזה עיקר זמן ההדליקה, ונחשב שמקיים בזה המצווה כתקנה לכתחילה

12. הרב זלמן נחמיה גולדברג

א. אם הם נוהגים להדליק בתוך הבית הרי שפרסום הנס הוא דווקא לבני הבית, ואם כן, לא רק שאפשר להדליק כשהוא חוזר אלא יש להדליק דווקא כשהוא חוזר כיון שהמצווה היא ההדליקה לבני הבית. וכמו שכתבו הפוסקים שיש להעיר את בני הבית להדליקה לפרסום הנס שהמצווה היא ההדליקה לבני הבית. וכמו שכתב רמ"א בסימן תרע"ב סעיף ב: "א אומרים שבזמן הזה שמדליקין בפנים א"צ ליזהר ולהדליק קודם שתכלה רגל מן השוק (ד"ע וטור בשם תוספות), ומ"מ טוב ליזהר גם בזמן הזה; ומיהו ה"מ לכתחלה, אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה". ואף שלכתחילה ראוי להדליק בזמן, מ"מ בנידון דידן שאינו יכול להדליק בזמן, הרי יש להדליק כשהוא חוזר הביתה כעיקר הדין שא"צ ליזהר ולהדליק קודם שתכלה רגל מן השוק.

מאידך, אם הם נוהגים להדליק בפתח הבית הפונה לרחוב, שפרסום הנס הוא על ידי העוברים והשבים, אז אשתו תדליק בשביל שניהם. ואין זה מדין שליחות אלא שזו המצווה "נר איש וביתו" שאם אחד מהם מדליק כולם יוצאים בזה ידי חובתם. שכיון שהרמב"ם פוסק "אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יתר עבר זמן זה אינו מדליק" (רמב"ם יד החזקה – הלכות חנוכה פרק ד, ה) נמצא שאחרי זה כבר לא יוצא ידי חובת המצווה, ואם כן שאין ראוי לסמוך בזה על קולא אלא יש להדליק בזמן. ואין שום הפסד במה שמדליק על ידי אשתו כיון שאין זה אפילו מדין שליחות אלא שהמצווה היא נר איש וביתו ואין חילוק מי מדליק.

13. משנה ברורה סימן תרעה ס"ק יא

(יא) כלום - אפילו אחרים עומדין ע"ג דאין עליהן חיוב מצוה:

14. שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרפט סעיף ב

אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא, יצא ידי חובתו; והוא שישמע ממי שהוא חייב בקריאתה. לפיכך אם היה הקורא חרש או קטן או שוטה, השומע ממנו לא יצא;

15. משנה ברורה סימן תרפט ס"ק ו

(ו) או קטן - אף על גב דקטן נמי חייב עכ"פ מדרבנן כדלעיל בס"א אפ"ה אינו יכול להוציא את הגדול דלגבי קטן הוא תרי דרבנן (ר"ל דעצם קריאת המגילה הוא רק מד"ס וחיובו של קטן הוא ג"כ רק מדרבנן בכל המצוות) משא"כ גדול הוא חד דרבנן ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן. והנה לעיל בסימן תרע"ה ס"ג הביא המחבר דיש מי שמכשיר בקטן שהגיע לחינוך שיכול להוציא אחרים בהדלקתו וה"ה לענין קריאת המגילה

16. משנה ברורה סימן תרעה ס"ק יג

(יג) ויש מי שאומר וכו' - הנה לפי מה שסתם המחבר בסימן תרפ"ט ס"ב משמע דלמעשה אין לסמוך שיהיה הקטן יכול להוציא בהדלקתו לגדולים [אחרונים]:

17. שו"ת אור לציון חלק ד - הערות פרק מב - סדר ההדלקה הערה ב

ב. אף שקטן שהגיע לגיל חינוך צריך להדליק נרות חנוכה, כמבואר בשו"ע בסימן תרע"ז סעיף ב', מכל מקום ספק הוא אם יכול להוציא אחרים ידי חובה. שכן בסימן תרע"ה סעיף ג' כתב מרן ז"ל, אשה מדלקת נר חנוכה שאף היא חייבת בה, אבל אם הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה כלום, ואף על פי שהניחה גדול. ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך מותר. ונחלקו הפוסקים בביאור דעת מרן ובהכרעה למעשה. וראה בזה בפר"ח ובאליה רבה ובפרי מגדים בסימן תרפ"ט סעיף ב' ובערך השלחן כאן אות ד'. וכתב במ"ב כאן ס"ק י"ג שלמעשה אין להקל. וכן כתב בבא"ח פרשת וישב אות י"ט, שקטן שהגיע לחינוך לא ידליק בשביל אחרים, ע"ש. וכן נראה עיקר שהלכה כסתם מרן, שקטן שהדליק נרות חנוכה, אף אם הגיע לחינוך, לא עשה ולא כלום. ומה שכתב, שקטן שהגיע לחינוך צריך להדליק, היינו כשיש לו בית לעצמו,

18. שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעו סעיף ג

מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו הלילה, וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו, כשרואה נר חנוכה מברך: שעשה נסים, ובליל ראשון מברך גם: שהחיינו, ואם אח"כ בליל ב' או ג' בא להדליק אינו חוזר ומברך: שהחיינו.

19. משנה ברורה סימן תרעו ס"ק ז

(ז) אינו חוזר וכו' - משום דהלא בירך מאתמול כשראה הנרות. ואם באתמול לא בירך כלל משום דסמך על אשתו שמדלקת בביתו וכפי מה דמוכח מדברי המחבר דאם אשתו מדלקת עליו בתוך ביתו חשוב כמו שהדליק בעצמו ע"כ אם בא בליל שני לביתו ומדליק אינו צריך לברך ברכת שהחיינו:

